

İKV BİLGİ NOTU

TÜRKİYE HAVA KİRLİLİĞİ 2024 GÖRÜNÜMÜ

Aygen Torun, İKV Uzman Yardımcısı

Hava kirliliği, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir problem olmaya devam ediyor. Çevreye zarar vermesinin yanı sıra insan sağlığını tehdit eden hava kirliliği, Türkiye’de halk sağlığını olumsuz etkileyen ve ölümlere sebep olan çevre riskleri arasında birinci sırada yer alıyor. Türkiye’nin hava kirliliği karnesini değerlendiren Temiz Hava Hakkı Platformu’nun her yıl hazırladığı Kara Rapor’un altıncısı 26 Eylül’de yayımlandı.¹ Raporunda aşağıdaki sonuçlara yer veriliyor:

Türkiye’nin Fosil Yakıtlara Bağımlılığı: Türkiye, enerji üretiminde hâlen fosil yakıtlara bağımlı durumda. Kömür, petrol ve doğal gazın enerji arzındaki payı %82,8 olarak kaydediliyor. Kömürün payının ise %34,6 ile birinci sırada olduğu belirtiliyor. Yetersiz hava kalitesi politikaları ve tesislere verilen istisnalar sonucunda özellikle termik santraller ve sanayi tesislerinde kullanılan kömür, hava kirliliğinin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunuyor.

Hava Kalitesi İzleme: Türkiye’deki hava kalitesi izleme mevzuatında belirlenen parametrelerin tamamı hava kalitesi izleme istasyonlarında izlenmiyor. Veri yetersizliği de bir problem olmaya devam ediyor. Her ne kadar izleme istasyonlarının sayısı 2023 yılında artmış olsa da yeterli veri sağlayan istasyonların sayısının düşük olduğu belirtiliyor. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağı’nın sağladığı verilere bakıldığında ise Türkiye nüfusunun %92’sinin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) standartlarına kıyasla kirli hava soluduğu görülüyor.

Sanayi Bölgelerinde Hava Kirliliği Takibi: Ağır sanayi bölgelerinde hava kirliliği izleme çalışmaları yeterli bulunmuyor. Solunan havada bulunan ince partikül madde (PM_{2,5}), DSÖ tarafından kanser yapıcı olarak tanımlanıyor ve her yıl dört milyonu aşan ölüme sebep oluyor. Bunun en büyük nedeni kömür iken sanayi bölgelerinde yer alan izleme istasyonlarının yalnızca yarısında bu maddenin ölçümü için altyapı bulunuyor ve altyapı bulunan istasyonlardan da yeterli veri almakta güçlük yaşanıyor.

Üç Büyük Şehirde Hava Kirliliği: İstanbul, Ankara ve İzmir’de hava kirliliği güvenilir bir şekilde ölçülüyor. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının sağladığı kısıtlı verilere göre bu şehirlerde hava kirliliği DSÖ’nün belirlediği standartları aşarken İzmir’deki hava kirliliği ulusal limit değerlerini de aşıyor.

Hava Kirliliği Kaynaklı Ölümler: 2022 yılında PM_{2,5} seviyelerinin DSÖ standartlarına getirilmesiyle 68.440 ölümün engellenebileceği sonucuna varılıyor. Türkiye’de 2022

¹ Ceren Pınar Gayretli, vd., “Kara Rapor 2024-Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri”, *Temiz Hava Hakkı Platformu*, Eylül 2024, https://www.temizhavahakki.org/wp-content/uploads/2024/10/KaraRapor-2024_w_26.09.2024.pdf.

yılında kazalar, yaralanmalar, COVID-19 salgını nedenli ölümler haricindeki 30 yaş üstü ölümlerin %14,2'si hava kirliliğine bağlı sebeplerden kaynaklanıyor. Bu oran önceki yıllara göre daha fazla.

Hava Kirliliği ve Meme Kanseri: Kadınlar arasında en sık görülen kanser türü olan meme kanserinin hava kirliliğiyle bağlantısı bulunuyor. Hava kirliliğine maruz kalmak meme kanseri riskini artırıyor.

Ozon Kirliliği ve Bitki Sağlığı: Hava kirliliği yalnızca insan değil bitki sağlığını da tehdit ediyor. Bu konuda öne çıkan bir kirletici olan ozon, kentlerin çevrelerinde ve kırsal alanlarda daha yüksek düzeyde bulunuyor. Raporda, Türkiye'nin ozon kirliliğinin azaltılması için etkili bir ulusal planlama ve uluslararası iş birliği yapmasının gerekliliğine değiniliyor.

Depremler Sonrası Hava Kirliliği: 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinin ardından yaşanan toz kirliliği, bölgede halk sağlığına karşı yaşamsal bir tehdit oluşturuyor. Toz ile taşınan asbest gibi başka tehlikeli maddeler de tehdidin boyutunu artırıyor.

Türkiye ve Uluslararası Sözleşmeler: Türkiye'nin imzaladığı Uzun Menzilli Sınırlar Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi'ne bakıldığında yalnızca Avrupa'da Hava Kirleticilerin Uzun Menzilli Taşınımının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İş Birliği Programının Uzun Dönemli Finansmanı (EMEP) Protokolü'ne taraf olduğu görülüyor. Bu nedenle de Türkiye'de hava kalitesinin yalnızca ölçümüne taraf olunduğu, fakat hava kirleticilerinin azaltılmasına yönelik protokol ve taahhütlerin imzalanmadığı anlaşılıyor. Cıvaya İlişkin Minamata Sözleşmesi'ne de taraf olan Türkiye'de cıvanın salımı %74 gibi büyük bir oranda atmosferik olarak gerçekleşiyor, bunun da en büyük kaynağını termik santraller ve ağır sanayi tesisleri oluşturuyor. Türkiye, henüz yükümlülüklerini yerine getirmek için mevzuatında düzenlemeye gitmiş veya ulusal plan hazırlayarak Taraflar Konferansı'na sunmuş değil.

Bilgi Edinme Hakkı ve Çevresel Bilgi: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da tanınan bilgi edinme hakkına rağmen çevre konusunda bilgi edinme amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan başvurular yanıtız veya kurumlar talep edilen bilgilerin sağlanmasında yetersiz kalıyor.

Raporda yer alan sonuç ve öneriler ise şu başlıklar altında toplanıyor:

1. Türkiye'nin enerji üretiminde fosil yakıtlara bağımlılığı azaltılmalı,
2. Hava kalitesi standartları daha iyi hâle getirilmeli,
3. PM2,5 için Türkiye'de bir limit belirlenmeli ve yürürlüğe alınmalı,
4. Hava kirliliği izleme çalışmaları iyileştirilmeli,
5. Ağır sanayi bölgelerinde hava kirliliği izleme, değerlendirme ve yönetim süreçleri sistematikleştirilmeli,
6. Hava kirliliğinin sağlığa olumsuz etkileri üzerine araştırmalar yapılmalı,
7. Depremin ardından enkaz kaldırma ve bertaraf çalışmalarının hava kirliliğine neden olması engellenmeli ve bunun için önlemler alınmalı,

8. Türkiye'nin imzaladığı hava kalitesine ilişkin sözleşmeler uygulamaya koyulmalı,
9. Bilgi edinme hakkının çevre konusunda bilgi edinmede etkin kullanılabilmesi sağlanmalı.